

Nepilnamečiai, iš kurių laisvė yra atimta pagal baudžiamąją teisę

Ištrauka iš 24-osios bendrosios CPT ataskaitos, paskelbtos 2015 m.

1. Įžanginės pastabos

96. 1998 metais 9-ojoje bendrojoje ataskaitoje CPT išdėstė kriterijus, kuriais Komitetas vadovaujasi tikrindamas tas laisvės atėmimo vietas, kuriose yra “nepilnamečiai” (t.y. asmenys iki 18¹ metų). CPT išvardijo apsaugos priemonės, kurios turėtų būti taikomos visiems nepilnamečiams, iš kurių laisvė yra atimta pagal baudžiamąją teisę, bei sąlygas, kurios turėtų būti užtikrintos laisvės atėmimo vietose, pritaikytose nepilnamečiams. Komitetas mano, kad atėjo laikas peržiūrėti šiuos standartus, remiantis apsilankymais šalyse nuo 1998 metų bei atsižvelgiant į Europoje bei visame pasaulyje įvykusius pokyčius. Šįkart Komitetas dėmesį skiria nepilnamečiams, iš kurių laisvė yra atimta pagal baudžiamąją teisę.

Pirmiausia Komitetas dar kartą pabrėžia, kad numatyti standartai turėtų būti vertinami kaip papildomi tiems, kurie yra išdėstyti kituose tarptautiniuose dokumentuose, ypač 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje CM/Rec (2008)11 valstybėms narėms dėl Europos taisyklių nepilnamečiams pažeidėjams, kurių atžvilgiu yra taikomos sankcijos ar priemonės (“Europos taisyklės nepilnamečiams teisės pažeidėjams”), kuriose numatytos elgesio su nepilnamečiais pažeidėjais taisyklės Europoje.² Komitetas visiškai pritaria esminiams Vaiko teisių konvencijos principams, numatytiems 3 ir 37b straipsniuose bei Europos taisyklių nepilnamečiams pažeidėjams 5 ir 10 taisyklėse. Ypač tam, kad visi veiksmai, taikomi nepilnamečiams, turi, visų pirma, atsižvelgti į jų interesus ir kad nepilnamečių laisvės atėmimas turi būti taikomas tik kaip kraštutinė priemonė ir tik trumpiausiam įmanomam laikotarpiui.

¹ Daugumoje Europos Tarybos valstybių narių, minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius yra nuo 14 ar 15 metų, tuo tarpu nedaugelyje šalių minimalus amžius yra nuo 8 iki 13 metų.

² Žr. taip pat Jungtinių Tautų Standartines minimalias nepilnamečių justicijos administravimo taisykles (Pekino taisyklės), 1990 m. Jungtinių Tautų Nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisykles (Havanos taisyklės) ir 1990 m. Jungtinių Tautų Gaires dėl elgesio su nepilnamečiais (Rijado gairės) bei 2010 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Gaires dėl vaikai palankaus teisingumo.

2. Nepilnamečiai policijos areštinėse

97. Suvokiant prevencinį CPT vaidmenį, apsilankymų metu Komitetas, visų pirma, siekia nustatyti, ar nebuvo blogo elgesio apraiškų su nepilnamečiais pažeidėjais, iš kurių laisvė yra atimta. Tenka apgailestauti, kad teisėsaugos pareigūnų blogas elgesys su nepilnamečiais pažeidėjais toli gražu nėra išgyvendintas ir išlieka problema daugelyje Europos šalių. CPT delegacijos ir toliau išgirsta pagrįstų kaltinimų, kad su nepilnamečiais pažeidėjais yra blogai elgiamasi. Kaltinimai dažnai yra susiję su spyrtais, smūgiais delnu, ar smūgiais lazda sulaikymo metu (netgi jei nepilnametis pažeidėjas nesipriešina), pervežimo metu ar pakartotinių apklausų metu teisėsaugos įstaigose. Neretai nepilnamečiai tampa grasinimų ar įžeidinėjimų aukomis (taip pat ir rasistinio pobūdžio), patekę į teisėsaugos pareigūnų rankas.

98. Būtent iškart po sulaikymo kyla didžiausia rizika, jog su asmeniu bus elgiamasi blogai. Todėl CPT nuolat pabrėžia tris pagrindines apsaugos priemones (sulaikytų asmenų teisė pranešti artimam giminei ar kitam asmeniui apie jų sulaikymą, teisė susisiekti su advokatu ir teisė būti apžiūretam gydytojo), kurios turėtų būti taikomos iškart, kai asmens laisvė yra suvaržyta (nuo to momento, kai asmuo pirmą kartą yra priverstas likti teisėsaugos institucijoje). Suvokiant ypatingą nepilnamečių pažeidžiamumą, CPT mano, kad nepilnamečiams pažeidėjams policijos areštinėse turėtų būti užtikrintos papildomos apsaugos priemonės nuo blogo elgesio:

- teisėsaugos pareigūnai privalo užtikrinti, kad apie nepilnamečio sulaikymo faktą būtų pranešta giminei ar kitam suaugusiam asmeniui, kuriuo nepilnametis pasitiki (nepriklausomai nuo to, ar nepilnametis pažeidėjas prašo, kad tai būtų padaryta, ar ne);
- sulaikytas nepilnametis niekada neturėtų būti apklausiamas, duoti parodymų ar pasirašyti jokio dokumento dėl tariamai padaryto nusikaltimo nedalyvaujant advokatui, ir, iš principo, be suaugusio asmens, kuriuo nepilnametis pasitiki (“nepageidauja advokato” neturėtų būti taikoma nepilnamečių atveju);
- informacija, kurioje išdėstytos aukščiau paminėtos apsaugos priemonės, turėtų būti pateikta visiems nepilnamečiams, kurie yra atvežami į teisėsaugos instituciją. Informacija turi būti pateikta vaikui suprantama forma, parašyta paprasta ir aiškia kalba bei prieinama įvairiomis kalbomis. Reikia užtikrinti, kad nepilnamečiai pažeidėjai visiškai suprastų pateiktą informaciją.

99. CPT mano, kad niekas neturėtų būti laikomas teisėsaugos institucijos patalpose ilgą laikotarpį, nes tokios patalpos nėra tam pritaikytos ir neužtikrina tinkamo režimo. Be to, iš patirties aišku, kad asmenys policijos areštinėse yra labiau pažeidžiami ir kyla didesnė rizika, kad jie taps kankinimo ar kitokio blogo elgesio aukomis. Todėl reikia siekti, kad nepilnamečiai būtų laikomi teisėsaugos institucijose kiek galima trumpesnę laiką. Kai kuriose šalyse nepilnamečiai yra laikomi policijos areštinėse dešimt dienų ar net ilgiau, tokia praktika nėra priimtina. CPT mano, kad įprastai nepilnamečiai tokiose įstaigose neturėtų būti laikomi ilgiau nei 24 valandas. Reikia dėti visas pastangas ir vengti laikyti nepilnamečius įprastinėse policijos areštinių kamerose, vietoj to patalpinant juos nepilnamečiams pritaikytose patalpose. Todėl rekomenduojama įsteigti atskirus policijos areštinių padalinius nepilnamečiams, kad nepilnamečiai pažeidėjai kiek galima greičiau būtų atskirti nuo suaugusiųjų policijos areštinėse bei apgyvendinti specialiai pritaikytose sulaikymo patalpose.

Tenka apgailestauti, kad Komitetas vis dar aptinka, jog policijos areštinėse nepilnamečiai yra apgyvendinami kartu su suaugusiais toje pačioje kameroje. Tokia situacija yra nepriimtina. Nepilnamečiai yra pažeidžiami ir tai reiškia, kad iš esmės jie turėtų būti apgyvendinti atskirai nuo suaugusiųjų.

100. Teisėsaugos pareigūnai, kurie bendrauja su nepilnamečiais pažeidėjais ar kurie dirba nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje turi būti nuolat apmokomi.

3. Nepilnamečių pataisos įstaigos

a. Įžanga

101. CPT ilgą laiką ragina, kad visi nepilnamečiai, kuriems laisvė atimta dėl to, kad jie yra kaltinami baudžiamųjų nusikaltimų padarymu ar dėl to nuteisti, turėtų būti laikomi specialiai tokio amžiaus asmenims skirtose pataisos įstaigose, kurių aplinka skiriasi nuo kitų įkalinimo įstaigų ir kurių režimas pritaikytas nepilnamečių poreikiams ir kurių darbuotojai buvo ruošiami dirbti su jaunais žmonėmis. Deja, tai dar toli gražu nėra realybė daugelyje Europos Tarybos valstybių narių. Padaryta pažanga siekiant užtikrinti, kad nepilnamečiai pažeidėjai įkalinimo įstaigose nebūtų apgyvendinami kartu su suaugusiais ir gyventų atskiruose korpusuose tik su nepilnamečiais. Tačiau per dažnai tokiuose korpusuose materialinės sąlygos yra prastos, o trūkstant apmokyto personalo, nepilnamečiams pažeidėjams yra neužtikrinamas pilnavertis režimas, parama bei tinkama priežiūra. Tai reiškia, kad nepilnamečiai neužsiima turininga veikla bei nesimoko gyvenimo įgūdžių, kurie yra svarbūs integruojantis į bendruomenę laisvėje.

Tačiau Komitetas apłankė nemažai nepilnamečių kalinimo įstaigų įvairiose šalyse, kurios buvo pritaikytos nepilnamečiams. Tokiose įstaigose yra nedidelės, gerai įrengtos patalpos su dažniausiai ne daugiau nei dešimt vienviečių kambarių ir bendra patalpa. Nepilnamečiai yra aprūpinami turininga veikla visą dieną, personalas skatina jų bendruomeniškumo jausmą. CPT mano, kad tokio tipo centrai yra pavyzdys apgyvendinant nepilnamečius pažeidėjus visose Europos šalyse.

102. Kaip jau minėta, nepilnamečiai pažeidėjai (esantys kardomajame kalinime ar nuteisti) įprastai neturėtų būti apgyvendinami suaugusiems skirtose įkalinimo įstaigose, jos turi būti pritaikytos jų amžiaus grupei. CPT mano, kad išskirtiniais atvejais, kai nepilnamečiai yra kalinami suaugusiems skirtoje kalinimo įstaigoje, jie visad turėtų gyventi atskirai nuo suaugusiųjų, atskirame korpuse. Komitetas suvokia, kad nepilnamečiams pažeidėjams gali būti naudinga dalyvauti veikloje kartu su suaugusiais nuteistaisiais, tačiau tokiu atveju turi būti užtikrinta griežta personalo priežiūra. Taip gali atsitikti, kai, pavyzdžiui, įstaigoje yra nedaug ar tik vienas nepilnametis pažeidėjas. Reikia imtis veiksmų, kad nepilnamečiai nebūtų *de facto* kalinami vienutėse.

103. Nepilnamečiai, kurių laisvė buvo atimta pagal baudžiamąją teisę, iš esmės neturėtų būti kalinami su nepilnamečiais, iš kurių laisvė buvo atimta kitu pagrindu. Vyriškos ir moteriškos lyties nepilnamečiai, kurie yra toje pačioje įstaigoje, turi būti apgyvendinti atskiruose korpusuose, tačiau dienos metu jie gali bendrauti dalyvaudami bendroje veikloje, jei yra tinkamai prižiūrimi. Reikia atkreipti ypatingą dėmesį į nepilnamečių paskirstymą apgyvendinimui pagal amžiaus grupes, kad būtų geriausiai atliepta į jų poreikius. Reikia taip pat imtis tinkamų priemonių siekiant užtikrinti, kad skirtingos amžiaus grupės būtų atskirtos, kad būtų išvengta nepageidaujamos įtakos, dominavimo ir prievartos.

Europos taisyklės dėl nepilnamečių pažeidėjų reglamentuoja, kad jauni suaugę pažeidėjai gali būti, kai tinkama, laikomi nepilnamečiais. Tokia praktika gali būti naudinga jauniems asmenims, tačiau reikia tinkamai valdyti situaciją, siekiant išvengti neigiamo elgesio apraiškų. CPT mano, kad reikia vertinti kiekvieną atvejį atskirai, siekiant nuspręsti, ar reiktų kalinį, sulaukus pilnametystės (t.y. 18 metų), perkelti į suaugusiųjų kalinimo įstaigą, atsižvelgiant į likusį bausmės laiką, brandą, įtaką kitiems nepilnamečiams ir kitus atitinkamus veiksnius.

b. Materialinės sąlygos

104. Gerai įrengtoje nepilnamečių patalpos įstaigoje jaunuoliams, iš kurių atimta laisvė, turėtų būti užtikrintos teigiamos ir į asmenybę orientuotos kalinimo sąlygos, gerbiant orumą bei privatumą. Visi kambariai turi būti tinkamai apstatyti baldais bei gerai apšviesti natūralia šviesa bei ventiliuojami.

Nepilnamečiai pažeidėjai turėtų būti apgyvendinti atskiruose kambariuose; sprendimas apgyvendinti kelis nepilnamečius apgyvendinti kartu turi būti pagrįstas. Reikėtų konsultuotis su nepilnamečiais prieš juos apgyvendinant su kitu nepilnamečiu ir jie turėtų galėti pareikšti nuomonę, su kuo jie norėtų gyventi kartu.

Reikia stengtis, kad nepilnamečiai nebūtų apgyvendinami didelėse bendrabučio tipo patalpose, nes remiantis CPT patirtimi, būtent dėl to nepilnamečiai patiria didesnę smurto bei išnaudojimo riziką. Apskritai, didelių bendrabučių tipo patalpų turėtų būti atsisakyta.

105. Be to, nepilnamečiai turėtų turėti prieigą prie sanitarinių patalpų, kuriose užtikrinamos higienos sąlygos ir pagarba privatumui. Reikia ypač užtikrinti galimybę, kad nepilnamečių merginos turėtų galimybę naudotis sanitarinėmis bei prausimosi priemonėmis, higienos reikmenimis, tokiais kaip higieniniai paketai.

106. Nepilnamečiai pažeidėjai turėtų turėti galimybę dėvėti savo rūbus, jei tinkama. Tie, kurie neturi tinkamų rūbų, turėtų gauti neuniforminius įstaigos drabužius.

c. Režimas

107. Nors prasmingų užsiėmimų stoka kenkia bet kuriam kaliniui, tai ypač žalinga nepilnamečiams, kuriems ypatingai reikia fizinės ir protinės veiklos. Nepilnamečiams, iš kurių atimta laisvė, turėtų būti organizuojama mokymo, sporto, profesinio mokymo, poilsio ir kitokios prasmingos veiklos programa.

108. Fizinis lavinimas turėtų būti svarbia šios programos dalimi. Visiems nepilnamečiams pažeidėjams turėtų būti suteikiama galimybė reguliariai mankštintis, bent keletą valandų per dieną, iš kurių bent viena valanda turėtų būti gryname ore, bet pageidautina daugiau. Kiemeliai lauke turi būti erdvūs ir tinkamai pritaikyti, kad nepilnamečiai galėtų mankštintis (pvz. sportuoti), jie taip pat turi turėti stogelį pasislėpti esant prastoms oro sąlygoms.

109. Kiekvienam nepilnamečiui, patekusiam į įkalinimo įstaigą, turi būti sudarytas atskiras planas, numatantis tikslus, laikotarpį bei priemones, kuriomis tie tikslai bus pasiekiami, siekiant kuo galima geriau išnaudoti laiką, praleistą patalpos įstaigoje, ugdyti įgūdžius bei kompetencijas, kurie jam padėtų vėl integruotis į visuomenę.

110. Švietimas ir profesinis mokymas nepilnamečiams pažeidėjams laisvės atėmimo įstaigose turėtų būti panašus į esamą laisvėje, užtikrinamas profesionalių mokytojų, o nepilnamečiai pažeidėjai laisvės atėmimo įstaigoje turėtų gauti tokio pat tipo mokslo baigimo pažymėjimą ar diplomą (sėkmingai baigę mokslus) kaip ir nepilnamečiai, kurie mokosi laisvėje. Reikėtų imtis priemonių, kad mokyklų baigimo pažymėjimuose nebūtų nuorodos, priskiriančios, kokią švietimo ir mokslo įstaigą baigė nepilnamečiai. Suvokiant sudėtingą daugelio nepilnamečių situaciją, reikia dėti pastangas ir skatinti bei motyvuoti juos lankyti mokymo ir profesinio švietimo kursus bei dalyvauti seminaruose, kur jie gali įgyti įgūdžių, kurie jiems bus naudingi laisvėje. CPT pastebėjo tendenciją daugelyje šalių mokyti nepilnamečius naudojant kompiuterius (ir Internetą) ir/ arba suteikti galimybę nuteistiems nepilnamečiams lankyti mokyklas laisvėje. Tokia praktika turėtų būti skatinama.

111. CPT taip pat nori pabrėžti, kad nepilnametėms merginoms jokiais aplinkybėmis neturėtų būti skiriama mažiau apsaugos, priežiūros, pagalbos ar mokymų nei nepilnamečiams vaikinams, nepaisant to, kad jų skaičius yra daug mažesnis ir kad laisvės atėmimo įstaigos beveik visad yra pritaikytos vyrams. Jei reikia, turi būti imamasi papildomų priemonių, siekiant užtikrinti lygias galimybes.

112. Įvairiose institucijose, kuriose lankėsi CPT, buvo pastebėtas paskatomis pagrįstas režimas, kuris reiškia, kad nepilnamečiai pažeidėjai, kurie bendradarbiauja ir elgiasi gerai, yra skatinami, o tiems, kurie elgiasi netinkamai, yra taikomi įvairūs apribojimai. CPT nuomone, elgesiu pagrįstas požiūris gali būti naudingas skatinant nepilnamečius pažeidėjus laikytis gyvenimo kolektyve taisyklių bei konstruktyviai tobulėti. Tačiau paskatų atėmimas, esant netinkamam elgesiui, greit gali sąlygoti apribojimus, kurie neatitinka minimalių reikalavimų. Reikia ypač vengti, kad tokiems nepilnamečiams nebūtų taikomas panašus į izoliavimą vienutėse. Be to, turi būti nustatytos formalios ir skaidrios procedūros, siekiant išvengti, kad auklėjamosios priemonės nebūtų taikomos savavališkai.

d. Sveikatos priežiūra

113. Nagrinėdamas sveikatos priežiūros klausimus įkalinimo įstaigose, CPT vadovavosi bendraisiais kriterijais (teisė į gydytoją; lygiavertė sveikatos priežiūra; pacientų sutikimas ir konfidencialumas; prevencinė sveikatos priežiūra; profesinis nepriklausomumas ir profesinė kompetencija). Be to, savo 23-ojoje bendrojoje ataskaitoje Komitetas išsamiai nustatė standartus dėl įkalinimo įstaigų sveikatos priežiūros paslaugų, siekdamas užkirsti kelią blogam elgesiui (ypač registruojant sužeidimus bei teikiant informaciją atitinkamoms institucijoms). Savaimė aišku, visi paminėti standartai yra taip pat taikomi ir nepilnamečių laisvės atėmimo įstaigoms.

114. Visgi, CPT kreipia ypatingą dėmesį į specialius nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, medicininius poreikius. Labai svarbu, kad sveikatos priežiūra taptų nedaloma daugialypės (medicininės, psichologinės ir socialinės) programos dalimi. Tai reiškia, *inter alia*, kad nepilnamečių sveikatos, psichologiniai ir socialiniai poreikiai turėtų būti nustatyti iškart jiems patekus į laisvės atėmimo įstaigą. Taip pat turėtų būti užtikrintas glaudus bendradarbiavimas tarp institucijos sveikatos priežiūros specialistų (gydytojų, medicinos seserų, psichologų ir tt.) bei kitų profesionalų, įskaitant ir specializuotus švietimo specialistus, socialinius darbuotojus, mokytojus, kurie nuolat bendrauja su nuteistaisiais. Tikslas turėtų būti užtikrinti, kad nepilnamečiams pažeidėjams suteikiama sveikatos priežiūra taptų nedaloma paramos ir terapijos dalimi.

115. Visi nepilnamečiai pažeidėjai turėtų būti tinkamai apklausti bei apžiūrėti medicinos specialisto ar kvalifikuotos medicinos sesers, kuri yra atskaitinga gydytojui, kiek galima greičiau po nepilnamečių patekimo į laisvės atėmimo įstaigą, pageidautina atvykimo dieną. Tokios medicininės apžiūros metu įstaigos medicinos specialistai turėtų nustatyti nepilnamečio potencialias sveikatos problemas (priklausomybę nuo narkotikų, polinkį į seksualinę prievartą ar savižudybę). Tokių problemų nustatymas gana anksti padeda imtis prevencinių veiksmų įstaigos medicininės, psichologinės ir socialinės pagalbos sistemoje.

116. Taip pat yra plačiai žinoma, kad nepilnamečiai pažeidėjai yra linkę į rizikingą elgesį, ypač kalbant apie narkotikus, alkoholį bei seksualinį elgesį, taip pat jie yra labiau linkę save žaloti. Todėl kiekvienoje nepilnamečių laisvės atėmimo įstaigoje turi būti patvirtinta išsami kovos su priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu strategija (įskaitant ir prevenciją bei gydymą) bei savęs žalojimo ir savižudybių prevencijos programa. Švietimas apie lytiniu keliu plintančias ligas yra dar viena svarbi prevencinės sveikatos priežiūros programos dalis. Nepilnamečius, turinčius psichinės sveikatos sutrikimų, turi prižiūrėti psichiatrai ir psichologai, kurie specializuojasi vaikų ir paauglių psichinės sveikatos srityje.

117. Ypatingą dėmesį reiktų atkreipti į nepilnamečių merginų sveikatos poreikius: turi būti suteikiama prieiga prie ginekologo paslaugų bei moters sveikatos švietimo paslaugos. Nėščios ir pagimdžiusios nepilnametės laisvės atėmimo įstaigose turi gauti tinkamą pagalbą bei medicininę priežiūrą; kiek tai yra įmanoma, turi būti galvojama apie alternatyvas įkalinimui. Nepilnametėms pažeidėjoms yra taikomi atitinkami CPT standartai, taikomi moterims, kurių laisvė yra apribota, kuriuos komitetas paskelbė savo 10-ojoje bendrojoje ataskaitoje.³

118. Sveikatos priežiūros personalas turėtų vaidinti svarbų vaidmenį, stebėdamas maisto kokybę bei kiekį. Nepilnamečių mityba turėtų būti įvertinta, *inter alia*, nustatant kalorijų didėjimo lentelę augantiems nepilnamečiams.

e. Darbuotojų klausimai

119. Nepilnamečių, kuriems atimta laisvė, kalinimas ir jų priežiūra yra ypatingai sudėtinga užduotis. Reikia atsižvelgti, kad dauguma jų yra patyrę fizinę, seksualinę ar psichologinę prievartą. Šias pareigas atliekantys darbuotojai turėtų būti rūpestingai atrenkami pagal jų asmeninę brandą ir sugebėjimą spręsti dirbant su šia amžiaus grupe išskylančias problemas bei užtikrinti šių asmenų gerovę. Reikia ypač imtis priemonių siekiant užtikrinti, kad specializuoti švietimo specialistai, psichologai ir socialiniai darbuotojai nuolat būtų nepilnamečių laisvės atėmimo įstaigose. Konkrečiau kalbant, jie turėtų būti pasišventę darbui su jaunais žmonėmis, sugebėti vadovauti ir motyvuoti asmenis, už kuriuos atsako. Siekiant išvengti kalėjimo aplinkos, personalas, tiesiogiai dirbantis su nepilnamečiais, įprastai neturėtų nešioti lazdų, paralyžiuojančių purškiklių ar kitų suvaržymo priemonių. Remiantis CPT praktika, reikia skatinti įkalinimo įstaigos personalą nepilnamečių kalinimo įstaigose nedėvėti uniformos. Abiejų lyčių personalas gali turėti teigiamą įtaką įstaigos atmosferai bei skatinti labiau glubojančią bei atsipalaidavusią atmosferą.

120. Visi darbuotojai, įskaitant ir atliekančius priežiūros funkcijas, turėtų būti apmokomi tiek prieš pradėdami dirbti, tiek ir darbo metu. Jie taip pat turėtų turėti galimybę pasitelkti atitinkamą išorinę pagalbą; taip pat turėtų būti vykdoma jų darbo priežiūra. Reikia skirti ypatingą dėmesį personalo mokymams smurtinių incidentų valdymo prasme, ypač įtampos eskalavimo mažinimo žodžiu bei profesionaliomis suvaržymo priemonėmis.

121. Įstaigos administracija yra atsakinga už specialias apsaugos priemones, siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo visų prievartos formų, taip pat ir seksualinio ar kitokio išnaudojimo. Personalas turi pastebėti priekabiavimo ženklus (įskaitant ir fizinį ar seksualinį, žodinį priekabiavimą, lupikavimą, vagystes iš kitų nepilnamečių) bei žinoti, kaip tinkamai reaguoti, kad tokiems incidentams ateityje būtų užkirstas kelias.

f. Ryšiai su laisve

122. Aktyvi pagalba palaikant tokius ryšius gali būti itin naudinga nepilnamečiams, kuriems yra atimta laisvė, kadangi daugelis jų gali turėti elgesio problemų, susijusių su emocinėmis netektimis ar socialinių įgūdžių stoka. Reikėtų dėti visas pastangas, kad nepilnamečiai nuteistieji turėtų galimybę susisiekti su savo šeima ir kitais asmenimis iškart, kai jie patenka į laisvės atėmimo įstaigą. Šeimos samprata turėtų būti aiškinama laisvai, tai turėtų būti kontaktai su asmenimis, su kuriais nepilnametis yra užmezgęs panašų į šeimyninį ryšį, net jei ryšys nėra formalus. Socialinės integracijos labui, nepilnamečiams turėtų kiek įmanoma būti leidžiama reguliariai išeiti į laisvę (lydimiems ar vieniems).

³ Žr. CPT/Inf (2000) 13, paragrafai nuo 26 iki 33.

123. Nepilnamečiams taip pat turėtų būti suteikiama teisė į pasimatymus dažniau nei vieną valandą per savaitę, taip pat juos turėtų būti galima lankyti savaitgaliais. Trumpalaikiai pasimatymai įprastai turėtų vykti atviromis sąlygomis.

CPT pastebėjo, kad kai kuriose šalyse nepilnamečiams yra leidžiami ilgalaikiai pasimatymai be priežiūros. Išskyrus atvejus, kai tai neatliepia nepilnamečio interesų, toks požiūris yra ypač sveikintinas, siekiant skatinti nepilnamečio šeimyninius ryšius su kitais giminaičiais bei integruoti nepilnamečių į visuomenę.

124. Visi nepilnamečiai, taip pat ir esantys kardomajame kalinyje, turėtų galėti dažnai skambinti bei naudotis savo teise į korespondenciją neribotai. Jei yra saugumo problemų, tam tikri telefono pokalbiai ar korespondencija galėtų būti stebimi ir, išimtiniais atvejais, draudžiami. Tokie sprendimai turėtų remtis pagrįsta rizika, jog egzistuoja pavojus trukdyti ikiteisminiam tyrimui ar ar kita neteisėta veikla, ir trukti aiškiai apibrėžtą laiką.

Kai kuriose CPT lankytose įstaigose nepilnamečiams leidžiama nuolat bendrauti su šeima per nemokamas internetinės telefonijos (VoIP) paslaugas. Tokia praktika yra labai sveikintina, tačiau ji neturėtų pakeisti pasimatymų.

125. Informacija apie perkėlimą, paleidimą, drausmines nuobaudas, apsaugos ar saugumo priemonės, taikomas nepilnamečiams, taip pat ir informacija apie ligą, sužeidimą ar mirtį turėtų būti nedelsiant suteikiama tėvams ar teisiniam nepilnamečio globėjui.

g. Drausmė ir saugumas

126. Prioritetas turėtų būti teikiamas atkuriamajam konfliktų sprendimui, o ne formalioms drausminėms priemonėms ir sankcijoms. Drausminės nuobaudos, jei yra taikomos, turėtų remtis proporcingumo principu ir būti taikomos laikantis formalių drausminių taisyklių ir procedūrų ir nebūti skiriamos neoficialios nuobaudos forma. Bet kokia kolektyvinės bausmės forma yra nepriimtina.

Kai kuriose CPT lankytose įstaigose personalas dažnai skirdavo taip vadinamąsias “pedagogines bausmes” ar kitas fizinės bausmės formas blogai besielgiantiems nepilnamečiams. Šiuo požiūriu CPT primena, kad fizinės bausmės gali prilygti nežmoniškam elgesiui ir turi būti griežtai draudžiamos.

127. CPT norėtų pabrėžti, kad jokiais aplinkybėmis negalima skirti drausminės nuobaudos, kuria epilnamečiui uždraudžiama bendrauti su išoriniu pasauliu; taip pat negalima tokio bendravimo apriboti, nebent drausminis nusižengimas buvo su tuo susijęs.

128. Bet kokia nepilnamečio pažeidėjo izoliavimo forma yra priemonė, kuri gali pažeisti psichinę ir fizinę sveikatą ir turėtų būti taikoma tik kaip kraštutinė priemonė.

CPT nuomone, izoliavimas drausminėje kameroje kaip drausminė priemonė turėtų būti taikoma tik labai trumpą laiką ir niekad ilgiau nei tris dienas. Kai nepilnamečiams yra taikoma tokia priemonė, jiems turėtų būti suteikiama socialinė ir švietimo pagalba bei užtikrinamas žmogiškas bendravimas. Sveikatos priežiūros specialistas turėtų aplankyti nepilnamečių iškart po to, kai jis ar ji atsiduria drausmės kameroje ir lankyti nuolat, bent vieną kartą per dieną bei suteikti greitą medicinos pagalbą bei gydymą.⁴

⁴ Pastaba [*CPT sekretoriato; 2017 m.*]:

Pastaraisiais metais CPT pastebėjo, jog tarptautiniu mastu yra skatinamas izoliavimo vienutėse draudimas

129. Nepilnamečių atskyrimas į drausminės zonos patalpas apsaugos bei prevencijos tikslais, CPT nuomone, gali būti taikomas labai išskirtiniais atvejais, siekiant apsaugoti ypač pažeidžiamus nepilnamečius ar užkirsti kelią didelei rizikai, kuri kyla kitų saugumui įkalinimo įstaigoje, jei nėra jokios kitos išeities. Kiekviena tokia priemonė turi būti skiriama kompetentingos institucijos, remtis aiškia procedūra, numatančia įkalinimo pobūdį, jo trukmę, pagrindą skyrimui bei nuolatinę peržiūros procedūrą bei galimybę nepilnamečiui apskųsti sprendimą nepriklausomai išorės institucijai. Tokiems nepilnamečiams turi būti užtikrintas tinkamas žmogiškas bendravimas bei juos bent kartą per dieną turi aplankyti sveikatos priežiūros specialistas.

Taip pat ir smurtauti linkusio arba agresyvaus nepilnamečio patalpinimas į nusiraminiui skirtą patalpą turėtų būti visiškai išskirtinė priemonė. Bet kokia tokia priemonė neturėtų trukti ilgiau nei dvi valandas ir niekad neturėtų būti naudojama kaip neformali bausmė. Tokiose situacijose niekad neturėtų būti naudojamos mechaninės suvaržymo priemonės. Jei nepilnamečis yra apgyvendinamas nusiraminti skirtoje patalpoje, tuoj pat apie tai turėtų būti pranešta gydytojui, kad būtų įvertinti nepilnamečio sveikatos poreikiai. Be to, kiekvienas toks atvejis turėtų būti registruojamas centriniame registre bei asmeninėje nepilnamečio byloje.

h. Informacija apie teises

130. Priėmimo į laisvės atėmimo įstaigą metu, nepilnamečiams turėtų būti įteikiama taisyklių, reglamentuojančių nepilnamečio kasdieninį gyvenimą institucijoje, kopija bei raštu išdėstytos teisės ir pareigos, kalba, kurią nepilnamečis supranta. Nepilnamečiai taip pat turi būti informuoti, kaip pateikti skundą. Jiems taip pat reikia suteikti informaciją apie kompetentingas institucijas, kur galima skundą pateikti, o taip pat ir teisinės paslaugas teikiančių įstaigų adresus.

Neraštingiems nepilnamečiams aukščiau paminėta informacija turėtų būti pateikta taip, kad jie ją visiškai suprastų.

i. Skundų ir tikrinimo procedūros

131. Efektyvios skundų ir inspektavimo procedūros yra pagrindinės apsaugos priemonės prieš netinkamą elgesį nepilnamečių įstaigose.

Nepilnamečiai (kaip ir jų tėvai bei teisiniai atstovai) turėtų turėti galimybes konfidencialiai pateikti skundus įstaigos administracinės sistemos viduje ir nepriklausomai išorinei institucijai. Skundų procedūros turėtų būti paprastos, veiksmingos, pritaikytos vaikams, ypač kalbant apie vartojamą kalbą. Nepilnamečiai (taip pat ir jų tėvai bei teisiniai atstovai) turi turėti galimybę kreiptis teisinės pagalbos dėl skundų ir turėti teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą.

132. CPT taip pat teikia ypatingą svarbą tam, kad nepriklausoma institucija nuolat lankytų nepilnamečių laisvės atėmimo įstaigas. Nepriklausomos institucijos (teisėjas, Vaiko teisių ombudsmenas ar Nacionalinio Prevencijos Mechanizmo (įsteigto remiantis Jungtinių Tautų Konvencijos prieš kankinimus (OPCAT) papildomu protokolu) atstovas, kuris gali gauti skundus ir, jei reikia, imtis veiksmų, tikrinti gyvenamąsias ir kitas patalpas bei vertinti, ar šios laisvės atėmimo įstaigos laikosi nacionalinės teisės ir atitinkamų tarptautinių standartų reikalavimų. Inspektuojančios institucijos nariai turėtų būti aktyvūs bei užmegzti tiesioginį kontaktą su nepilnamečiais, įskaitant ir asmeninius pokalbius su jais.

nepilnamečiams kaip drausminė nuobauda. Komitetas visiškai pritaria tokiam požiūriui. Čia reikia ypač atkreipti dėmesį į Jungtinių tautų standartinių minimalių elgesio su kaliniais taisyklių 45 (2) taisyklę (Nelsono Mandelos taisyklės, 2015 m.). Daugiau informacijos šia tema rasite, pavyzdžiui, CPT 2015 m. vizito Prancūzijoje ataskaitoje ([CPT/Inf\(2017\)7](#), 95 dalis), 2015 m. vizito Vokietijoje ataskaitoje ([CPT/Inf\(2017\)13](#), 70 dalis) bei 2016 m. vizito Latvijoje ataskaitoje ([CPT/Inf\(2017\)16](#), 96 dalis).